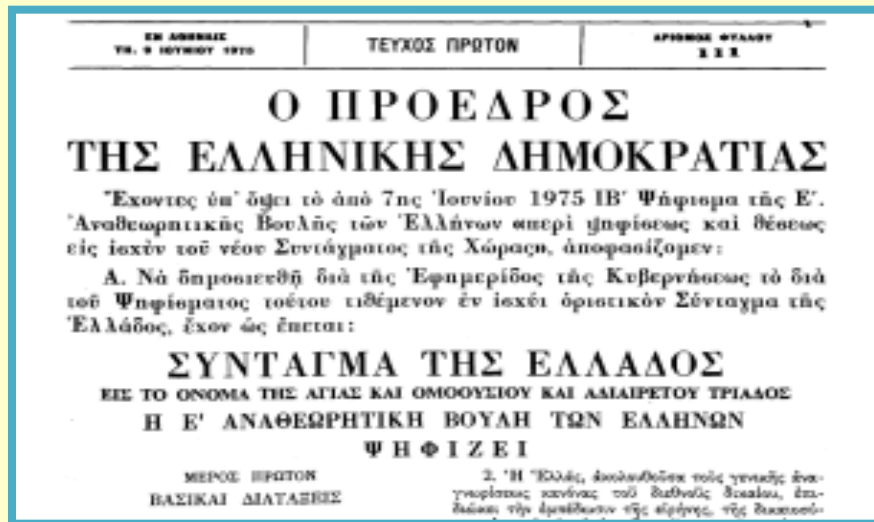

ΑΝΤΩΝΗΣ Π.ΑΡΓΥΡΟΣ

«Για μια νέα μεταπολίτευση»

Αναγκαία η Συνταγματική Αναθεώρηση.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ 2016

ISBN:

«Για μια νέα μεταπολίτευση»
Αναγκαία η Συνταγματική Αναθεώρηση

Αντώνη Π. Αργυρού

Δικηγόρου ΑΠ.

Ι.ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Το Σύνταγμα του 1975¹ ήταν πραγματικά πρωτοποριακό Σύνταγμα για την εποχή του. Δυστυχώς όμως υπήρξε μη συνετή εφαρμογή του σε πολλές περιπτώσεις, οφειλομένη κυρίως σε εκείνους που είχαν ταχθεί να το τηρούν.

Η σημερινή κρίση είναι αδιάψευστος μάρτυρας της αποτυχίας *«Το Σύνταγμα του 1975 αντιμετώπισε αποτελεσματικά το συνολικό πρόβλημα της κρίσης των θεσμών που βασάνιζε τη χώρα. Ενταφίασε τον εθνικό διχασμό και εδραίωσε τη Δημοκρατία. Εξασφάλισε στη χώρα ένα ισχυρό κράτος ως εργαλείο για τη μεταρρύθμιση και την ανάπτυξη. Περιέλαβε ευρύτατη δέσμη δικαιωμάτων που συνέβαλαν στον κοινωνικό εκσυγχρονισμό². Διευκόλυνε την είσοδο της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή οικογένεια και εξασφάλισε στη χώρα ομαλό κοινοβουλευτικό βίο, πρωτόγνωρο στα χρονικά του τόπου. Περιείχε όμως και φλύαρες διατάξεις, διακηρύξεις και ασάφειες που δεν πρέπει να απαντούν στο σύντομο και λιτό κείμενο ενός Συντάγματος. Υπέστη αναθεωρήσεις, οι οποίες το φόρτωσαν ακόμη περισσότερο και ανέτρεψαν*

τις ισορροπίες του. Πάνω απ' όλα, όμως, δεν εφαρμόσθηκε πάντοτε με τον καλύτερο τρόπο»³.

Αμέσως μετά τη θέση σε ισχύ του νέου Συντάγματος (Το από 7 Ιουνίου 1975 Ψήφισμα⁴ της Ε' Αναθεωρητικής Βουλής των Ελλήνων «περί ψηφίσεως και θέσεως, εις ισχύν του νέου Συντάγματος της Χώρας») ο Κ. Καραμανλής υπέβαλε επισήμως αίτηση ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ στις 12 Ιουνίου 1975. Η πρώτη προσπάθεια σύνδεσης της Ελλάδας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα πραγματοποιήθηκε με την υποβολή της αίτησης για Σύνδεση στις 8 Ιουνίου 1959, ενώ η Ελλάδα αποτέλεσε το πρώτο κράτος που υπέγραψε Συμφωνία Σύνδεσης με την Ε.Ο.Κ. στις 9 Ιουλίου του 1961, η οποία προβλέπει την πλήρη ένταξη της χώρας το 1984. Η εγκαθίδρυση της δικτατορίας στην Ελλάδα, τον Απρίλιο του 1967 ανάγκασε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα να διακόψει τις διαδικασίες της ένταξης. Η αίτηση για πλήρη ένταξη έγινε δεκτή από το Συμβούλιο Υπουργών της ΕΟΚ, ένα χρόνο μετά, στις 9 Φεβρουαρίου 1976.

II. ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΟΥ 1975 ΠΗΓΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Το Σύνταγμα του 1975, λειτούργησε ικανοποιητικά και δεν δημιουργήθηκαν αντίστοιχα ζητήματα «ανωμαλίας »,όπως συ-

νέβη με το Σύνταγμα του 1952. Το ισχύον Σύνταγμα διαθέτει αναμφισβήτητα πολιτική και ιστορική νομιμοποίηση, είναι σύγχρονο και προσαρμοσμένο στις διεθνείς εξελίξεις και παρέχον ένα πλήρες θεσμικό πλαίσιο για την Ελλάδα του 21ου αιώνα. Δυστυχώς όμως υπήρξε μη συνετή εφαρμογή του σε πολλές περιπτώσεις, οφειλομένη κυρίως σε εκείνους που είχαν ταχθεί να το τηρούν. Αυτοί είναι νομίζω οι λόγοι που το Σύνταγμα του 1975 δεν μπόρεσε να σταθεί εμπόδιο στο να αναπτυχθεί στη χώρα μια εξουσία που οδήγησε την Ελλάδα σε μείζονα οικονομική κρίση με κίνδυνο, μάλιστα, διασπάσεως του κοινωνικού ιστού, σε κρίση θεσμών και αξιών, αλλά και στα όρια της διεθνούς απαξίωσης. Για το πώς φθάσαμε έως εδώ, σίγουρα πάντως δεν είναι υπεύθυνοι οι συνταγματικοί θεσμοί.

ΙΙΙ.ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΝΑΘΩΡΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ 1975

Το Σύνταγμα του 1975⁵ υπέστη εξαιρετικά άστοχες προσπάθειες αναθεωρήσεώς του. Με την αναθεώρηση⁶ του 1986⁷ συντελέστηκε η παντελής αποδυνάμωση⁸ των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας⁹ και η μεταβολή του συστήματος σε «Πρωθυπουργοκεντρικό», το 2001¹⁰ η Συνταγματική Αναθεώρηση¹¹, που ήταν πολύ εκτεταμένη, δεν είχε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Η Αναθεώρηση του 2008 από την Η' Αναθεωρητική Βουλή, ουδέν ουσιαστικό προσέφερε. Η τελευταία ανα-

θεώρηση περατώθηκε με τη δημοσίευση του από 27.5.2008 σχετικού ψηφίσματος στο ΦΕΚ, η οποία έγινε στις 2.6.2008. Επομένως, η επόμενη αναθεώρηση δεν μπορεί να γίνει πριν από τον Ιούνιο του 2013.

IV. Η ΚΡΙΣΗ «SALUS PATRIAE»- ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΕΚΤΑΚΤΟΥ ΑΝΑΓΚΗΣ.

Η ετυμολογία της λέξης ανάγκη κατά τον Αριστοτέλη στο έργο του «Μετά τα Φυσικά» ορίζεται ως: «...η ανάγκη είναι αρχή κινούσα ή εμποδίζουσα την πράξη που προέρχεται από την ελεύθερη βούληση και η σκέψη...».

Κατά το Θαλή το Μηλίσιο: «Δεινής ανάγκης ουδέν ισχυρότερον...».

Η πρώτη αναφορά στο δίκαιο της ανάγκης καταγράφεται στον Κικέρωνα (450 π.Χ.) ως **“salus populi suprema lex esto”** η σωτηρία της πατρίδος ο υπέρτατος νόμος . Σύμφωνα με τη Ρωμαϊκή Δωδεκάδελτο η Σύγκλητος είχε την εξουσία, όταν επιβάλλονταν από λόγους εξαιρετικής απειλής κατά της δημόσιας τάξεως και ασφάλειας να παραβλέπει τις διατάξεις του ρωμαϊκού δικαίου εκδίδοντας **“Senatum Consultum Ultimum”** (SCU). Το SCU αποτελούσε διαπιστωτική πράξη νομοθετικού περιεχομένου με την οποία διαπιστωνόταν η πραγματική κατάσταση που έδινε τη δυνατότητα να παρακάμπτεται η αρχή της νομιμότητας .

Δίκαιο έκτακτης ανάγκης, συνιστούν οι νόμοι του μνημονίου¹²

συνεργασίας, απήντησε η Κυβέρνηση στις Αιτήσεις Ακυρώσεως που είχαν καταθέσει στο ΣτΕ, ο Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών, η ΑΔΕΔΥ και άλλοι φορείς κατά του μνημονίου, επί των οποίων εκδόθηκε η με αριθμό 668/2012¹³. Ενόψει της συζήτησης των Αιτήσεων Ακυρώσεως αυτών, στις 23 Νοεμβρίου 2010, το υπουργείο Οικονομικών κατέθεσε στην Ολομέλεια του ΣτΕ έκθεση, με τις θέσεις του, αναφέροντας μεταξύ άλλων ότι «οι ρυθμίσεις των νόμων 3833/2010 και 3845/2010 συνιστούν δίκαιο έκτακτης ανάγκης θεσπισμένο για την προστασία του εθνικού συμφέροντος¹⁴ και ειδικότερα για την προστασία της ελληνικής οικονομίας από την κατάρρευση και τη διασφάλιση χρηματοδότησεως των δημόσιων πολιτικών στους τομείς της εθνικής ασφάλειας, της παιδείας, της υγείας και της κοινωνικής ασφάλισης

Αξίζει να αναφέρουμε ότι η μειοψηφούσα¹⁵ γνώμη της 693/2011 ΣτΕ αναφέρει :«Το Σύνταγμα ρυθμίζει καταρχήν τα της λειτουργίας του Κράτους υπό ομαλές συνθήκες. Και έχει μεν προβλέψει ειδικές ρυθμίσεις για την περίπτωση που συμβούν ορισμένες συγκεκριμένες έκτακτες καταστάσεις, όπως στο άρθρο 48 για την περίπτωση πολέμου, ούτε, όμως, από το κείμενό του, ούτε από τις σχετικές συζητήσεις στην Αναθεωρητική Βουλή προκύπτει ότι υπήρξε οποιαδήποτε πρόβλεψη για την περίπτωση διαφαινόμενου πλήρους δημοσιονομικού εκτροχιασμού.»

Η σημερινή κρίση είναι αδιάψευστος μάρτυρας της αποτυχίας.

Είναι αλήθεια ότι η κρίση δεν είναι δημιούργημα του συντάγματος, είναι οι πολιτικές που ακολούθησαν της κρίσεως και η μη συμμόρφωση μέρους του πολιτικού συστήματος προς τις αληθινές αρχές της κοινοβουλευτικής μας δημοκρατίας.

Ο Τόπος χρειάζεται ένα Σύνταγμα αντάξιο της ιστορίας του και χρήσιμο για τη αντιμετώπιση των δυσκολιών των καιρών.

V.-Ο Τόπος πλέον χρειάζεται «ΜΙΑ ΝΕΑ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ

Όπως έχει διατυπώσει με τρόπο κλασσικό ο Montesquieu¹⁶, το καλύτερο πολίτευμα είναι εκείνο στο οποίο υπάρχουν θεσμικά όρια στην υπερβολική συγκέντρωση της εξουσίας, και τα καλύτερα όρια είναι όταν τα πράγματα έχουν έτσι διευθετηθεί «ώστε η (μια) εξουσία να αναχαιτίζει την (άλλη) εξουσία».

Χαρακτηριστικά του νέου συντάγματος πρέπει να είναι ο Ευρωπαϊκός προσανατολισμός μέσα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου¹⁷, η αμοιβαία λογοδοσία όλων των εξουσιών και η αξιοκρατία και διαφάνεια λειτουργίας του πολιτεύματος. Κανείς απολύτως δεν μπορεί να είναι υπεράνω του νόμου και κανείς δεν θα μπορεί να μένει ατιμώρητος¹⁸, όπως συμβαίνει δυστυχώς σήμερα¹⁹, σε πάμπολλες περιπτώσεις, «ὕβριν χρή σβεννύναι μᾶλλον ἢ πυρκαϊήν», είπε ο Ηράκλειτος.

Σε κάθε περίπτωση η Αναθεώρηση που ετοιμάζεται, αλλά δυστυχώς δεν προχωρά, πρέπει αποκλειστικά να γίνει για την θεραπεία των σοβαρών προβλημάτων που έχουν ανακύψει και έχουν οδηγήσει στην τρομακτική κρίση που όλοι βιώνουμε και σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται να οδηγήσει στην επιβεβαίωση ή καθιέρωση δυσμενών ρυθμίσεων που αφορούν την παρούσα κρίση και λειτουργούν²⁰ μέσα στο πλαίσιο των εξαιρετικών συνθηκών που διέρχεται ο τόπος και πρέπει η αναθεωρητική λειτουργία να έχει αποκλειστικό σκοπό την διεύρυνση και όχι την συρρίκνωση ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών. Η Αναθεώρηση δεν επιτρέπεται, ούτε μπορεί να γίνει, για να οδηγηθούμε τελικά σε θεσμική οπισθοδρόμηση του νομικού μας πολιτισμού.

Η δημοσιονομική κρίση, αλλά και η σοβούσα κοινωνική αναταραχή και ανωμαλία, απεκάλυψε πλήρως την επιτακτική ανάγκη για την αναμόρφωση του πολιτικού συστήματος μέσω μιας νέας ουσιαστικής και δραστηκής συνταγματικής Αναθεωρήσεως. Υπάρχει, ωστόσο, και η όχι επικρατούσα, άποψη ότι χρειάζεται κάτι πιο δραστικό της Αναθεωρήσεως του Συντάγματος, όπως η διαδικασία θέσπισης νέου Συντάγματος κι αυτό «θα μπορεί να εξασφαλιστεί» με την άμεση νομιμοποίησή του μέσω της συστηματικής συμμετοχής του λαού στην κατάρτισή του.

VI.-ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΘΕΩΤΗΣΕΩΣ

Η επικείμενη Αναθεώρηση του Συντάγματος πρέπει να έχει, κατά την γνώμη μας, τα εξής ενδεικτικά χαρακτηριστικά :

1. Η ΕΚΛΟΓΗ-ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

1.1- Αναθεωρητική²¹ ή Συντακτική²² Βουλή; Αυτό το ερώτημα τίθεται πλέον με τον πιο επιτακτικό τρόπο στον δημόσιο διάλογο.

Σύμφωνα με το άρθρο **32 § 1** του Ελληνικού Συντάγματος η εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας²³ γίνεται από τη Βουλή. Ένα μήνα προτού λήξει η θητεία του εν ενεργεία ΠτΔ, η Βουλή σε ειδική συνεδρίαση και με μυστική ψηφοφορία εκλέγει τον νέο Πρόεδρο, σύμφωνα με το άρθρ. 32 παρ. 1 Σ. Η απευθείας εκλογή²⁴ του Προέδρου από το λαό (άμεση εκλογή) προϋποθέτει συνταγματική αναθεώρηση. Σύμφωνα όμως με το άρθρο 110 § 1 του Συντάγματος, «Οι διατάξεις του Συντάγματος υπόκεινται σε αναθεώρηση, εκτός από εκείνες που καθορίζουν τη

βάση και τη μορφή του πολιτεύματος, ως Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας».

Συνεπώς η άμεση²⁵ εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας από το λαό²⁶, μεταβάλλει το πολίτευμα²⁷ από Προεδρευόμενη σε Προεδρική Δημοκρατία και προς τούτο απαιτείται Συντακτική και όχι Αναθεωρητική Βουλή. Η άμεση εκλογή²⁸ του Προέδρου της Δημοκρατίας από το λαό δεν φαίνεται εφικτή, αφού όπως έγκυροι νομικοί²⁹ υποστηρίζουν, αυτό δεν είναι δυνατόν, ενώ υπάρχει και η άποψη ότι θα οδηγούσε σε Συνταγματική εκτροπή. Την έμμεση εκλογή του ΠτΔ³⁰ προέβλεπαν και τα ελληνικά Συντάγματα του 1925 (άρθρ. 65) και του 1927 (άρθρ. 67).

Σε κάθε περίπτωση, όμως, χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα μπορούμε να πορευθούμε σε Συνταγματική Αναθεώρηση.

1.2.- Σύμφωνα με το άρθρο 30 παρ. 1 του Συντάγματος, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας αποτελεί τον ρυθμιστή του Πολιτεύματος. Ωστόσο, κατά το παρόν Σύνταγμα, οι ουσιαστικές αρμοδιότητες του Προέδρου είναι περιορισμένες

Οι αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας διακρίνονται σε συμβολικές, ρυθμιστικές, νομοθετικές, διοικητικές και δικαστικές, είναι συγκεκριμένες, απαριθμούνται περιοριστικά στο Σύνταγμα και διέπονται: από τον ερμηνευτικό κανόνα του άρθρου 50 σύμφωνα με τον οποίο, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας έχει μόνο όσες αρμοδιότητες του αναθέτουν ρητά το Σύνταγμα και οι νόμοι που είναι σύμφωνοι με αυτό

Κατά το άρθρο 35 παρ. 1 σύμφωνα με την οποίο, καμία πράξη του Προέδρου δεν ισχύει ούτε εκτελείται χωρίς την προσυπογραφή του αρμοδίου Υπουργού εκτός από τις εξαιρέσεις που αναφέρονται περιοριστικά στην παρ. 2 του ιδίου άρθρου. Σήμερα, ωστόσο, είναι φανερό, από τις τοποθετήσεις πολλών πλευρών, είτε από

τον χώρο της πολιτικής είτε από τον χώρο της επιστήμης, ότι παρά τις όποιες

αποχρώσεις υπάρχουν περιθώρια συγκλίσεων προς ένα νέο και αμοιβαία αποδεκτό σημείο ισορροπίας του πολιτικού συστήματος. Αποτελεί προϋπόθεση της αναθεωρητικής λειτουργίας **η ενδυνάμωση³¹ των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας, όπως αυτές ίσχυαν υπό το αρχικό Σύνταγμα του 1975** (άρθρο 35: Αρμοδιότητες που δεν έχρηζαν υπουργικής υπογραφής, άρθρα 38 § 3, 39 § 1: Σύγκληση του Υπουργικού Συμβουλίου και του Συμβουλίου της Δημοκρατίας υπό την προεδρία του, άρθρο 42: Κύρωση των νόμων, άρθρο 48: Κήρυξη της χώρας σε κατάσταση πολιορκίας, άρθρο 37: διορισμός Πρωθυπουργού, άρθρο 38: παύση της Κυβερνήσεως), με σκοπό την δημιουργία ισορροπίας μεταξύ των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας και των εκλεγμένων Κυβερνήσεων.

Εφικτό θα ήταν να «επανέλθουν» πλήρως, οι αρμοδιότητες που διέθετε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας πριν από την αναθεώρη-

ση του 1985.

Οι αρμοδιότητες αυτές (προ του 1985) του ΠτΔ ήταν σαφείς, συγκεκριμένες και διατηρούσαν ένα καθεστώς ισορροπίας στη συνύπαρξή του με τις εκλεγμένες κυβερνήσεις.

1.3.-Όχι στην διάλυση της Βουλής: Προτείνει η αναθεώρηση του άρθρου 32 Σ ως προς την εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας, προκειμένου ν' αποσυνδεθεί πλήρως το ενδεχόμενο μη εκλογής του από την καθ' οιονδήποτε τρόπο διενέργεια βουλευτικών εκλογών. Πράγμα που μπορεί να επιτευχθεί, είτε δια της άνευ περιορισμών επανάληψης της τρίτης ψηφοφορίας, με την ίδια πάντα πλειοψηφία. Είτε δια της προσφυγής στο Εκλογικό Σώμα, αλλ' αποκλειστικά για την εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας ευθέως απ' αυτό, πλην, όμως, με υποψηφίους μόνον εκείνους, οι οποίοι είχαν παραδεκτώς προταθεί και είχαν μετάσχει στην αγόνως εξελιχθείσα εκλογική διαδικασία. Σ' αυτή την περίπτωση είναι, προφανώς, αναθεωρητέο και το άρθρο 41 παρ. 5Σ, δεδομένου ότι δεν θα τίθεται πλέον ζήτημα υποχρεωτικής διάλυσης της Βουλής. Αξίζει, όμως, να θεραπευθεί οπωσδήποτε το τεράστιο ζήτημα που δημιουργεί η διάταξη του άρθρου 32 Σ που επιτάσσει βουλευτικές εκλογές, αν στην εκλογή του ΠτΔ δεν επιτευχθεί αριθμητική πολιτική συναίνεση στη Βουλή³².

Το ζήτημα της αλλαγής του τρόπου εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας απασχόλησε τόσο τη Ζ' Αναθεωρητική Βουλή του

1996, η οποία διαπίστωσε την ανάγκη αναθεώρησης του άρθρου 32 Σ, όσο και την Η' Αναθεωρητική Βουλή του 2000, στην οποία δεν επιτεύχθηκε τελικά η απαιτούμενη πλειοψηφία των 180 ψήφων για την αναθεώρησή του.

1.4.- Ο ΠτΔ να εκλέγεται για μια μόνο θητεία έξι ετών, χωρίς δικαίωμα επανεκλογής

2.ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

2.1-Την απόλυτη καθιέρωση της Δικαστικής Ανεξαρτησίας³³, με την επιλογή³⁴ της Ηγεσίας³⁵ της Δικαιοσύνης από τις Ολομέλειες³⁶ των Ανωτάτων Δικαστηρίων, τροποποιούμενου σχετικά του άρθρου 90 § 5 Σ³⁷. Η Συνταγματική αναθεώρηση του 2001 προσέθεσε σημαντικά και ενδιαφέροντα στον τομέα της υπερασπίσεως των ατομικών δικαιωμάτων, χωρίς όμως να βελτιώσει τα προβλήματα απονομής της δικαιοσύνης και επιλογής της Ηγεσίας της, πλην της θεσπίσεως τετραετούς θητείας για τους Προέδρους των Ανωτάτων Δικαστηρίων. Σήμερα η κοινωνία πιστεύει, ότι το ισχύον σύστημα επιλογής της Ηγεσίας της Δικαιοσύνης από το Υπουργικό Συμβούλιο, ενώ έχει δημοκρατική νομιμοποίηση, είναι διαβλητό, υπάρχει δε όχι για να εξυπηρετεί στο σύνολο του την Δικαστική Ανεξαρτησία, αλλά για να εξυπηρετεί τις εκάστοτε άλλες προθέσεις της πολιτικής. Η κριτική αυτή εν πολλοίς υπήρξε άδικη, αφού υπήρξαν διαχρονικά απολύτως άξιες Ηγεσίες της Δικαιοσύνης. Η απο-

τυχία της καθυπόταξης της Ηγεσίας της Δικαιοσύνης στα κελεύσματα της πολιτικής, επιβεβαιώνει την ανάγκη της αλλαγής του συστήματος.

Σε κάθε περίπτωση η Συνταγματική Αναθεώρηση θα μπορούσε να δώσει πολλά περισσότερα και μάλιστα στον κρίσιμο τομέα της απονομής της δικαιοσύνης. Η Ελληνική Βουλή στην Αναθεωρητική Λειτουργία της κατά την τελευταία Συνταγματική αναθεώρηση, δεν θέλησε ν' ακούσει την σώφρονα πρόταση του Συμβουλίου της Επικρατείας για τον τρόπο επιλογής της Ηγεσίας της Δικαιοσύνης, όπως η πρόταση αυτή διατυπώνεται στη Απόφαση της Ολομέλειας 6/2000, ούτε έκανε τον κόπο να λάβει υπ' όψη της την εισήγηση της Επιτροπής του Συμβουλίου της Επικρατείας για την Αναθεώρηση με αριθμό 3/2000 απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας (βλ και τις σκέψεις της 14/1998 Διοικητικής Ολομέλειας του Αρείου Πάγου). Αν επιθυμούν οι εκάστοτε κυβερνώντες να καταστήσουν την Δικαιοσύνη πραγματικά Ανεξάρτητη τότε πρέπει να αποφασίσουν να αφήσουν πλέον την επιλογή της Ηγεσίας Της στην ίδια και στο μοναδικό και αλάνθαστο κριτήριο επιλογής :την Αρχαιότητα Όλοι πλέον εισηγούνται τροποποίηση της διαδικασίας επιλογής της ηγεσίας της Δικαιοσύνης του άρθρου 90 Σ. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο τρόπος που σήμερα εφαρμόζεται, δηλαδή η επιλογή να γίνεται από το Υπουργικό Συμβούλιο, με την παρεμβολή της διαδικασίας της Βουλής, έχει πολλές

φορές επικριθεί λόγω κάποιων άτυχων επιλογών, που έγιναν με καθαρά πολιτικά κριτήρια ή κατά βάναυση παραβίαση της ιεραρχίας, στο απώτερο παρελθόν.

Για τον εξορθολογισμό αυτής της διαδικασίας προτείνεται:

I) Η επιλογή Αντιπροέδρων των Ανωτάτων Δικαστηρίων να γίνεται από την Ολομέλεια του οικείου δικαστηρίου, όμως να περιορίζεται μεταξύ των αρχαιότερων δικαστών του οικείου δικαστηρίου. Ακολούθως δε ο Πρόεδρος του δικαστηρίου να επιλέγεται από την Ολομέλεια του οικείου δικαστηρίου, μεταξύ των τριών ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΩΝ Αντιπροέδρων του δικαστηρίου αυτού. Το αυτό, κατ' αναλογία, θα πρέπει να ισχύσει και για τον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου. Ερώτημα τίθεται αν θα πρέπει να θεσπισθεί θητεία και για τους Αντιπροέδρους των Ανωτάτων Δικαστηρίων. Ήδη, με συνταγματική διάταξη, ορίζεται ότι η θητεία του Προέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου, καθώς και του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου και των Γενικών Επιτρόπων των Διοικητικών Δικαστηρίων και του Ελεγκτικού Συνεδρίου δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερη των τεσσάρων ετών, ακόμη και αν ο δικαστικός λειτουργός, που κατέχει τη θέση, δεν καταλαμβάνεται από το όριο ηλικίας.

Σε άλλη περίπτωση προτείνεται:

II) Αν προκριθεί ως λύση η επιλογή της Ηγεσίας να γίνεται τελικά μετά από πρόταση της οικείας Ολομέλειας μεταξύ των

αρχαιότερων δικαστών του οικείου δικαστηρίου σε διπλάσιο αριθμό των κενουμένων θέσεων ,τότε την επιλογή να κάνει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

III) Εάν και πάλι η πρόταση αυτή δεν επικρατήσει να ακολουθεί μεταξύ των προκριθέντων κλήρωση.

2.2.-Θεσμικά μέτρα για την δικαιοσύνη

2.2.1- Η αναβίβαση του ΑΕΔ³⁸ σε «Συνταγματικό» Δικαστήριο που θα επιλύει **τελικώς** τα πάσης φύσεως συνταγματικά ζητήματα, με την χορήγηση δικαιώματος ατομικής προσφυγής από οποιονδήποτε πολίτη Οι αρμοδιότητες του ΑΕΔ σήμερα ορίζονται περιοριστικά στο άρθρο 100 του Συντάγματος. Υπάρχει η άποψη ότι η ίδρυση και λειτουργία ενός Συνταγματικού Δικαστηρίου θα εξορθολογήσει το δικαιοδοτικό σύστημα της Χώρας και θα ενισχύσει το κράτος δικαίου και την προστασία των ατομικών ελευθεριών. Υποστηρίζεται η άποψη ότι η δημιουργία Συνταγματικού Δικαστηρίου σκοπεί στην αποδυνάμωση του Συμβουλίου της Επικρατείας.

2.2.2.- Την καθιέρωση προληπτικού ελέγχου συνταγματικότητας των νόμων και των κανονιστικών πράξεων από το Συμβούλιο της Επικρατείας,

2.2.3.- Προτείνεται, βέβαια να διατηρήσουν όλα τα δικαστήρια (όλων των βαθμίδων και δικαιοδοσιών) τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων με ειδικότερες ρυθμίσεις και επίσης.

2.2.4.-Προτείνεται ο αυστηρός προληπτικός δικαστικός έλεγχος των Πράξεων Νομοθετικού Περιεχομένου,

2.2.5.-Όλες, χωρίς καμία εξαίρεση, οι πράξεις των άλλων λειτουργιών (Εκτελεστικής και νομοθετικής) και πλέον ακόμη και των *interna corporis* (εσωτερικά ζητήματα της Βουλής) να ελέγχονται από τα δικαστήρια (όπως συμβαίνει³⁹ απαρέγκλιτα από τις 18/1871 και 23/1897 αποφάσεις του ΑΠ μέχρι σήμερα) κατά το άρθρο 93 § 4Σ⁴⁰.

Η άποψη πάντως της διατήρησης του υπάρχοντος συστήματος του διάχυτου ελέγχου έχει σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως αναφέρει ο Σύμβουλος του ΣτΕ Ν. Ρόζος: «α) «η αφηρημένη και «εν κενώ» ερμηνεία του Συντάγματος από το Συνταγματικό Δικαστήριο⁴¹ έχει το μέγιστο μειονέκτημα ότι το τυχόν σφάλμα δεν διορθώνεται, ενώ με το σύστημα του διάχυτου ελέγχου δίνονται πολλοί ερμηνευτικοί χρωματισμοί στους νόμους και το Σύνταγμα, ανάλογα με την εξέλιξη των συνθηκών και των ηθών της ζωής δηλαδή, και το πλήθος των περιπτώσεων. Τέλος, είναι οποτεδήποτε δυνατή η διόρθωση της εσφαλμένης κρίσεως. Δεν πρέπει επίσης να παροράται το ότι με την ίδρυση Συνταγματικού Δικαστηρίου θα επιβραδυνθεί κατά πολύ η απονομή της δικαιοσύνης και θα μειωθεί η εφαρμογή του Συνταγματικού Δικαίου. Ειδικότερα, η προβολή λόγου περί αντισυνταγματικότητας θα είναι προνόμιο μόνον εκείνων που θα έχουν την οικονομική δυνατότητα να διαρκέσει μεγάλο χρονικό διάστημα η δίκη. Συνεπώς θα

προτιμάται η προβολή λόγων περί αντιθέσεως στο κοινοτικό δίκαιο και στην ΕΣΔΑ. Για όλους αυτούς τους λόγους, η ίδρυση Συνταγματικού Δικαστηρίου στην Ελλάδα, πέραν του ότι είναι αντίθετη στη συνταγματική μας παράδοση και του ότι γεννά πολύ περισσότερα προβλήματα απ' όσα λύει, είναι ύποπτη, ανεξήγητη και αποκρουστέα⁴²». Άλλωστε, όπως είπε ο Αντιπρόεδρος του ΑΠ κ. Κυριτσάκης: «Ο “διάχυτος” δικαστικός έλεγχος, όπως ισχύει σήμερα (άρθρ. 93 § 4 και 101 § 1ε Συντάγματος), επιβάλλεται και, πρέπει, να διατηρηθεί, αφού αυτό αποτελεί, ιστορικό και ουσιαστικώς ορθό επίτευγμα της δημοκρατίας και ειδικότερη έκφραση και εφαρμογή της ιεραρχίας των κανόνων του δικαίου, ουσιαστικό στοιχείο της λειτουργικής ανεξαρτησίας των δικαστών και εν τέλει θεμελιώδη εγγύηση του κράτους δικαίου. Όπως έχει αποκρυσταλλωθεί στη συνείδηση των νομικών και όσων από τους πολίτες έχουν γνώση του θέματος, ο διάχυτος έλεγχος αποτελεί το στολίδι της νομολογίας και της ελληνικής έννομης τάξης και συναρτάται απόλυτα με το δεδικασμένο»⁴³.

Αξίζει να σημειωθεί βέβαια ότι ο γνωστός Συνταγματολόγος Αντώνης Μανιτάκης έχει στο παρελθόν αναφέρει⁴⁴: «Δεν βλέπω, κατά συνέπεια, άλλη αιτιολογία για την ίδρυση Συνταγματικού Δικαστηρίου εκτός από μία, που δεν ομολογείται: **τον έλεγχο της δικαστικής εξουσίας από την πολιτική με την ουσιαστική στέρηση του δικαστή και κάθε δικαστή της εξουσίας που έχει, πάνω από έναν αιώνα, να ελέγχει τη συνταγματικότητα των**

νόμων».

2.2.6.- Εκλογή λαϊκών δικαστών⁴⁵: Στα Ανώτατα Δικαστήρια να επιλέγονται (εκτός επετηρίδος) από τις Ολομέλειές τους κατά το 1/10 Δικαστές με ή χωρίς θητεία, που δεν προέρχονται όμως από το Δικαστικό Σώμα, θα διαθέτουν επαρκή νομική παιδεία και θα μεταφέρουν το λαϊκό αίσθημα στο δικαστήριο (όπως συμβαίνει με το ΑΕΔ στο οποίο συμμετέχουν σήμερα καθηγητές Πανεπιστημίου). Οι εισαγγελείς να εκλέγονται σε μείζον περιφερειακό επίπεδο, μεταξύ υποψηφίων που έχουν ασκήσει δικηγορία τουλάχιστον 15 έτη.

2.2.7.- Καθιέρωση θεσμού «Γενικού Επιτρόπου»⁴⁶: με την μετατροπή της Γενικής Επιτροπείας της Επικρατείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου⁴⁷ σε ανεξάρτητο δικαστικό ελεγκτή δημοσιονομικής νομιμότητας, για τη διαφύλαξη της σύννομης και χρηστής διοικητικής δράσης που επάγεται δημοσιονομικό αποτέλεσμα και την καταπολέμηση της διαφθοράς⁴⁸.

Στον Γενικό Επίτροπο, ως υπέρτατο ελεγκτή της δημοσιονομικής νομιμότητας, πρέπει επιτέλους να υπαχθεί και η δυνατότητα να παρεμβαίνει και εισηγείται στην Κυβέρνηση για κάθε εξώδικο συμβιβασμό του Δημοσίου σε μεγάλες οικονομικές υποθέσεις δημοσίου ενδιαφέροντος, όπως π.χ. διαφορές από την σύμβαση ΟΤΕ, SIEMENS κ.λπ.

Στον Γενικό Επίτροπο πρέπει να ανατεθεί η υλοποίηση του θεσμού της διαμεσολάβησης και για τις διοικητικές διαφορές.

2.2.8.-Κατάργηση του Μισθοδικείου (άρθρο 88 παρ 2) και του Δικαστηρίου Αγωγών Κακοδικίας (άρθρο 99Σ . Η χώρα μας διαθέτει επτά –7– Ανώτατα Δικαστήρια, όπως τα έχει καταμετρήσει ο καθηγητής Συνταγματικού Δικαίου της Νομικής Σχολής του Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Φίλιππος Σπυρόπουλος, ευλόγως διερωτώμενος –δημοσίως και επανειλημμένως– εάν η μικρή μας χώρα χρειάζεται τόσα ανώτατα δικαστήρια! Μια τρικέφαλη Δικαιοσύνη (Άρειος Πάγος, Συμβούλιο της Επικρατείας και Ελεγκτικό Συνέδριο) να προσπαθεί να βρει κοινό βηματισμό μέσα από το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, ενώπιον του οποίου άγονται ακόμη και υποθέσεις που θα έπρεπε να έχουν τερματίσει στο Εφετείο! Την εικόνα συμπληρώνουν το Ειδικό Δικαστήριο Αγωγών Κακοδικίας, το Ειδικό Δικαστήριο Υπουργών και το Ειδικό Δικαστήριο Μισθών των δικαστών (Μισθοδικείο).

3.Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ –ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ :

3.1.- Η μείωση του αριθμού των βουλευτών⁴⁹ σε διακόσιους και τα μέλη της Κυβερνήσεως να μην υπερβαίνουν τα 20.

3.2.- Η κατάργηση κάθε μορφής προνομίου ή ασυλίας για τους βουλευτές και Υπουργούς. Η σημερινή ρύθμιση του άρθρου 86 Σ⁵⁰ είναι ατυχέστατη και σκοπεύει δυστυχώς στο ακαταδίωκτο, αφού θεσμοθετήθηκε μια εξαιρετικά πολύπλοκη διαδικασία για την ποινική δίωξη των υπουργών, η οποία, φρο-

νούμε, ότι είναι αδύνατο ή μάλλον ανέφικτο να καταλήξει στην παραπομπή τους στο ακροατήριο⁵¹.

3.3.- Η καθιέρωση μόνιμων Αναπληρωτών Υπουργών ή Υφυπουργών στα Υπουργεία Παιδείας, Άμυνας και Εξωτερικών καθώς και επί του Προϋπολογισμού, με δετή θητεία και εκλογή τους, που θα επιλέγονται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας ή με αυξημένη πλειοψηφία από την Βουλή και θα έχουν την ευθύνη της συνέχισης της εθνικής πολιτικής.

3.4.- Η δημιουργία εκλογικών περιφερειών με γνώμονα την διαίρεση σε επίπεδο Περιφερειών, με βουλευτές Περιφέρειας και μόνιμο εκλογικό σύστημα και η θέσπιση ασυμβίβαστου του αξιώματος του υπουργού με την ιδιότητα του βουλευτή. Οι υπουργοί να κωλύονται να είναι υποψήφιοι βουλευτές μετά τη λήξη της θητείας τους.

4.ΘΗΤΕΙΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ

4.1- Προτείνεται, επίσης, **ανώτατο όριο θητειών για όλα τα αιρετά αξιώματα.** Για τους βουλευτές το όριο αυτό θα είναι δύο θητείες. Η διαμόρφωση και η συνεπής εφαρμογή ενός αξιόπιστου και αποτελεσματικού συστήματος ελέγχου των πολιτικών δαπανών και χρηματοδοτήσεων μέσω αποκλειστικά της Δικαιοσύνης, με την ευθύνη του Γενικού Εισαγγελέα.

5.ΘΕΣΜΙΚΗ ΘΩΡΑΚΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

5.1.- Η δημιουργία του ΑΣΔΥ: (Ανώτατο Συμβούλιο Δημοσίων Υπηρεσιών) με ευθύνη την οργάνωση και τη διοίκηση του προ-

σωπικού των δημοσίων Υπηρεσιών. Αυτό που χρειάζεται σήμερα είναι ένα νέο ΑΣΔΥ το οποίο (όπως π.χ. η Civil Service Commission στη Μ. Βρετανία) θα έχει σημαντικούς υλικούς και ανθρώπινους πόρους, ηγεσία με κύρος και αυτονομία από το κομματικοκρατικό κατεστημένο. Ένας τέτοιος οργανισμός θα μπορούσε να ελέγχεται δημοκρατικά από μια διακομματική επιτροπή του Κοινοβουλίου, με δικαστικές εγγυήσεις. Στον μηχανισμό αυτό προτείνουμε ν' απορροφηθεί το ΑΣΕΠ.

5.2.- Πολυνομία-Κακονομία: Από το 1974 μέχρι τις μέρες μας πλησιάζουν τις 200.000(!) οι νόμοι, οι νομοθετικές πράξεις, τα προεδρικά διατάγματα και οι υπουργικές αποφάσεις, βάσει των οποίων πρέπει όχι μόνο να λειτουργεί η δημόσια διοίκηση, αλλά και να κινείται το σύνολο σχεδόν της οικονομικής δραστηριότητας!

5.3.- Ίδρυση Δικαστικής Αστυνομίας, με αντικείμενο την επιμέλεια εκτελέσεως των Δικαστικών αποφάσεων, αλλά και τη διεξαγωγή ερευνών κατ' εντολή των εισαγγελικών και ανακριτικών αρχών.

5.4.- Ο θεσμός της Διαμεσολάβησης πρέπει να ενταχθεί οργανικά στη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης.

5.5. Απαιτούμενη πλειοψηφία για τη στελέχωση των ανεξάρτητων αρχών.

Τα 4/5 της Διάσκεψης των Προέδρων που απαιτούνται σήμερα για τη στελέχωση των ανεξάρτητων αρχών έχουν αποδειχθεί

μεγάλο πρόβλημα στην Ελλάδα της οξείας πολιτικής κρίσης, προτείνονται τη μείωση της απαιτούμενης πλειοψηφίας στα 3/5, όχι πια στη Διάσκεψη των Προέδρων, αλλά στην αρμόδια Κοινοβουλευτική Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας. **Η επιλογή προσώπων που έχουν τα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα και πάντοτε με δημοσιότητα πρόσκληση και όχι με πρόταση των κομμάτων**

5.6.- Θεσμική κατοχύρωση της εθνικής συλλογικής Σύμβασης Εργασίας.

5.7.- Η συνταγματική κατοχύρωση του κοινωνικού κράτους και των κοινωνικών δικαιωμάτων, ιδιαίτερα σε μία περίοδο αμφισβήτησης ή κατάργησης τους, παρέχει την δυνατότητα θεσμικής συνάντησης της συνταγματικής αναθεώρησης με την αποκατάσταση της κοινωνικής κυριαρχίας καθώς και με την «θεσμοποιημένη θέσπιση» της αρμονικής σχέσης κράτους – οικονομίας και κράτους – κοινωνίας.

6.-Επίλογος:

Ο Αριστοτέλης πρώτος όρισε το πολίτευμα ως *[... την τάξιν ταις πόλεσι την περί τας αρχάς, τίναν τρόπον νενέμηνται και τι το κύριον της πολιτείας, και τι το τέλος της εκάστης κοινωνίας εστί..]*, (Πολιτικ. Γ' 5) ορισμός που ισχύει ακόμα και σήμερα. Η δημοκρατία είναι το πολίτευμα όπου η εξουσία πηγάζει από τον λαό, ασκείται από τον λαό και υπηρετεί τα συμφέροντα του

λαού και αυτό γίνεται με κανόνες που το Σύνταγμα επιβάλλει. Έτσι η σημερινή κρίση επιβάλλει την προσαρμογή του Συντάγματός μας, για την θωράκιση της Ελληνικής Πολιτείας, και την προσαρμογή της στις καινούργιες πραγματικότητες. Πρέπει άμεσα να ανοίξει ευρύτατος διάλογος με όλα τα μέσα ενημέρωσης και με το Διαδίκτυο, όπου όλοι οι Έλληνες πολίτες θα μπορούν να καταθέτουν τις απόψεις τους. Η Κυβέρνηση μπορεί και πρέπει ν' ανοίξει ιστοσελίδα στο Διαδίκτυο, όπου οι πολίτες θα καταθέτουν τις απόψεις τους για την Συνταγματική Αναθεώρηση. Ο κατ' εξοχήν θεσμός της ελληνικής δημοκρατίας που θα συζητήσει τη συνταγματική μεταρρύθμιση είναι το ελληνικό Κοινοβούλιο και η αρμόδια Επιτροπή Θεσμών και Διαφάνειας, εκεί πρέπει να ετοιμασθεί η νέα Μεταπολίτευση. Προτείνεται άμεσα στο Υπουργικό Συμβούλιο η συγκρότηση Επιστημονικής Επιτροπής Αναθεώρησης του Συντάγματος από διακεκριμένες προσωπικότητες ανεξαρτήτως ιδεολογικής προέλευσης, στο πλαίσιο της συνταγματικής μεταρρύθμισης, και με Πρόεδρο προσωπικότητα εγνωσμένου κύρους και εμπειρίας στον έλεγχο συνταγματικότητας των νόμων. Η Επιτροπή μπορεί να προχωρήσει στην διεξαγωγή συνεδρίου επί της αναθεωρήσεως με σκοπό να διασφαλιστεί η συμμετοχή της κοινής γνώμης, ιδίως της ειδικής κοινής γνώμης, σε χώρους επιστημονικούς και κοινωνικούς που έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την αναθεώρηση ή για επιμέρους κεφάλαιά της, θα συλλέξει από-

ψεις μέσω της διαβούλευσης από τα Ανώτατα Δικαστήρια, τους δικηγορικούς και επιστημονικούς Συλλόγους, τα Πανεπιστήμια, την Κοινωνία των Πολιτών, τους φορείς, τα κόμματα, τις οργανώσεις των πολιτών, θα τις συστηματοποιήσει και θα τις καταθέσει στην κυβέρνηση, για να τις φέρει στη Βουλή ως πρόταση Αναθεωρήσεως του Συντάγματος, έτσι ώστε άξια να μπορούμε να έχουμε ένα νέο Σύνταγμα και υπερήφανα να λέμε:

«... Χρώμεθα γὰρ πολιτεία οὐ ζηλούση τοὺς τῶν πέλας νόμους, παράδειγμα δέ μᾶλλον αὐτοὶ ὄντες τισὶν ἢ μιμούμενοι ἑτέρους. καὶ ὄνομα μὲν διὰ τὸ μὴ ἐς ὀλίγους ἀλλ' ἐς πλείονας οἰκεῖν δημοκρατία κέκληται· μέτεστι δέ κατὰ μὲν τοὺς νόμους πρὸς τὰ ἴδια διάφορα πᾶσι τό ἴσον, κατὰ δέ τὴν ἀξίωσιν, ὥς ἕκαστος ἔν τῳ εὐδοκιμεῖ, οὐκ ἀπὸ μέρους τό πλέον ἐς τὰ κοινά ἢ ἀπ' ἀρετῆς προτιμᾶται, οὐδ' αὐκατὰ πενίαν, ἔχων γέ τι ἀγαθὸν δρᾶσαι τὴν πόλιν, ἀξιώματος ἀφανεῖα κεκώλυται ...».

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΕΛΟΥΣ

¹ Σύνταγμα της Ελλάδας – της 7ης Ιουνίου 1975 – ΦΕΚ 111/Α/9.6.1975 – Ε' 'Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων.

2. Βλ. Κωνσταντίνου Παπακωνσταντίνου, «Αἱ σταθεραὶ ἰδεολογικαὶ βάσεις τοῦ Νέου Συντάγματος» Επιθεώρησης Δημοσίου καὶ Διοικητικοῦ Δικαίου 1975, 333-334.

3. Βλ. Παναγιώτη Πικραμμένου Ο Κ. Καραμανλῆς καὶ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1975, «Ἡ Καθημερινή» 10.03.13.

⁴ ΨΗΦΙΣΜΑ ΙΒ' της 9/9 Ιουν. 1975 - ΦΕΚ Α 110 - 09.06.1975, Σύνταγμα της Ελλάδος (1975) - ΦΕΚ Α 111 - 09-6-1975

5. Βλ. Προκόπη Παυλόπουλου, Ἡ Αναθεώρηση τοῦ Συντάγματος - Ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐμπειρίας.

⁶ ΨΗΦΙΣΜΑ Α' της 6ης Μαρτίου 1986 - ΦΕΚ Α 22 - 12-3-1986, Σύνταγμα της Ελλάδος (1986) - ΦΕΚ Α 23 - 14.03.1986 ,μετά την αναθεώρησή του , την 6η Μαρτίου 1986.

7. Βλ. Αριστόβουλου Μάνεση, Ἡ συνταγματικὴ αναθεώρηση τοῦ 1986, Παρατηρητής,

1989.

8. Βλ. Πηνελόπη Φουντεδάκη, Συνταγματικό Δίκαιο II (Πολιτικοί Θεσμοί) - Πανεπιστημιακές παραδόσεις 2011 ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ II (ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ) «Το εύρος των προεδρικών αρμοδιοτήτων αποτέλεσε το αντικείμενο της αναθεώρησης του 1986, κατά την οποία αυτές μειώθηκαν δραστικά. Η αναθεώρηση κινήθηκε προς την κατεύθυνση του κοινοβουλευτικού χαρακτήρα του πολιτεύματος, αίροντας ρυθμίσεις που ενίσχυαν υπερβολικά τον πολιτευματικό ρόλο του αρχηγού του κράτους, χωρίς όμως να επιτύχει την ενδυνάμωση του Κοινοβουλίου. Προκάλεσε, έτσι, την υπερβάλλουσα ενίσχυση του πρωθυπουργοκεντρικού στοιχείου του πολιτεύματος, ανατρέποντας κάθε είδους αντίβαρο στην πολιτική εξουσία του Πρωθυπουργού».

9. Βλ. Φίλιππου Σπυρόπουλου, Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ως «ρυθμιστής του πολιτεύματος», Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1990.

¹⁰ ΨΗΦΙΣΜΑ Ζ' της 6ης Απριλίου 2001 - ΦΕΚ Α 84 - 17-4-2001, Σύνταγμα της Ελλάδος (2001) - ΦΕΚ Α 85 - 18-4-2001

11. Βλ. Νίκου Κ. Αλιβιζάτου, Ο αβέβαιος εκσυγχρονισμός και η θολή συνταγματική αναθεώρηση, Αθήνα, Πόλις, 2001.

¹² Στο άρθρο 53 του ν. 4021/2011 ορίζονται τα ακόλουθα: «1. Για επιτακτικούς λόγους εθνικού συμφέροντος που συνίστανται στην άμεση μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος, επιβάλλεται ειδικό τέλος υπέρ του Δημοσίου στις ηλεκτροδοτούμενες για οικιστική ή εμπορική χρήση δομημένες επιφάνειες των ακινήτων που υπάγονται κατά τη 17η Σεπτεμβρίου κάθε έτους στο τέλος ακίνητης περιουσίας που προβλέπεται στην παράγραφο 1 του άρθρου 24 του ν.2130/1993

¹³ Βλ. ΝοΒ 60,384 επ.

¹⁴ Βλ. ΑΕΔ 2/2012, ΟλΣτΕ 668/2012, ΣΤΕ 1620/2011, ΣΤΕ 1373/2012, 1283-1286/12) ότι λόγοι υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος επέβαλαν το «Μνημόνιο» και τα επακολούθησαντα δυσμενή μέτρα, όπως τις περικοπές συντάξεων και μισθών καθώς και ότι τηρούνται για την λήψη των μέτρων αυτών πλήρως οι αρχές της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας

¹⁵ Μειοψήφησαν ο Πρόεδρος του Τμήματος Φ. Αρναούτογλου, ο Σύμβουλος Εμμ. Κουσιουρής και η Πάρεδρος Ειρ. Σταυρουλάκη

16. Βλ. σε άρθρο Αντώνη Μακρυδημήτρη, «ΒΗΜΑ» 04.02.2001 «Οι αρμοδιότητες του Προέδρου». Το καλύτερο πολίτευμα είναι εκείνο στο οποίο υπάρχουν θεσμικά όρια στην υπερβολική συγκέντρωση της εξουσίας» (<http://www.tovima.gr/opinions/article/?aid=130421>).

17. Βλ. Φ. Βεγλερή, Η σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και το Σύνταγμα, ΤοΣ, 1976. 385, Ν. Κ. Αλιβιζάτου, «Χρειάζεται η πολυπολιτισμικότητα μια νέα θεωρία των δικαιωμάτων του ανθρώπου;», ΔτΑ 28, 2005. 1207 επ. - «Οι ελληνικές υποθέσεις στο Στρασβούργο», ΤοΣ, 2002. 1 επ.

18. Βλ Γιώργου Σ. Μπουρδάρα, Βουλευτές, παραβάτες ... δικών τους νόμων, εφημ. «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» 09.02.13, ΕΔΔΑ 11.02.2010: Υπόθεση Συγγελίδης κατά Ελλάδος (Προσφυγή υπ' αριθ. 24895/07).

19. Βλ. Νίκου Γ. Ξυδάκη Ατιμώρητη η ανακρίβεια στο «πόθεν έσχες», εφημ. «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» 29.03.11.

20. Βλ. και Αντώνη Π. Αργυρού, «ΤΑ “ΠΡΟΝΟΜΙΑ” ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ “ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ” ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ», σε ειδικό τεύχος ΝοΒ 60. 2792.

²¹ «Αναθεωρητική βουλή: Οι διατάξεις του Συντάγματος υπόκεινται σε αναθεώρηση, εκτός από εκείνες που καθορίζουν τη βάση και τη μορφή του πολιτεύματος, ως Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας, καθώς και από τις διατάξεις των άρθρων 2 παράγραφος 1, 4 παράγραφοι 1, 4 και 7, 5 παράγραφοι 1 και 3, 13 παράγραφος 1 και 26.

²² Συντακτική Βουλή: (ή συντακτική εθνοσυνέλευση) ονομάζεται η Βουλή (ή εθνοσυνέλευση) που καλείται να δημιουργήσει και να ψηφίσει νέο Σύνταγμα ενός κράτους εγκαθιστώντας έτσι ένα νέο πολίτευμα. Η Συντακτική βουλή διακρίνεται από την αναθεωρητική βουλή, η οποία καλείται να αναθεωρήσει απλώς διατάξεις του ήδη ισχύοντος Συντάγματος με βάση τους κανόνες που προβλέπει το ίδιο το εν ισχύ Σύνταγμα για την τροποποίησή του. Η διαφορά έγκειται στο ότι η Συντακτική βουλή ψηφίζει από το μηδέν νέο σύνταγμα, ενώ η αναθεωρητική απλώς μεταβάλλει το υπάρχον.

²³ Κατά τη διάταξη του άρθρ. 30 παρ. 1 Σ ο ΠτΔ «εκλέγεται από τη Βουλή»

24. Βλ. Σωτήρη Μανωλκίδη, «Η αναθεώρηση της διαδικασίας της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας. Η συνταγματική υποδοχή της δυνατότητας άμεσης εκλογής του ΠτΔ ως πρόβλημα καθορισμού των ορίων του αναθεωρητικού διαβήματος», ΝοΒ 2001. 144-151.

25. Βλ. Γ. Κατρούγκαλου, «Από τη Γ' στη Δ' Ελληνική Δημοκρατία» σε Έντυπη Έκδοση Ε-

λευθεροτυπία, Σάββατο 9.2.2013.

26. Το θέμα της εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας απευθείας από τον λαό θέτει ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ, Ευάγγελος Βενιζέλος, σε ανάρτησή του στον προσωπικό του λογαριασμό στο twitter. «Να συζητήσουμε για έναν άλλο ρόλο του Προέδρου της Δημοκρατίας και τον τρόπο εκλογής του. Η άμεση εκλογή από το λαό πρέπει να συζητηθεί», τονίζει χαρακτηριστικά, (<http://www.voria.gr/index.php?module=news&func=display&sid=121206>).

27. Η μορφή του πολιτεύματος που θεσπίζει το ισχύον Σύνταγμα είναι αυτή της Προεδρευόμενης Κοινοβουλευτικής Δημοκρατίας. Το ζήτημα του αιρετού ή μη αρχηγού του κράτους ρυθμίστηκε οριστικά μετά την κατάρρευση της δικτατορίας (24.7.1974), με το δημοψήφισμα της 8.12.1974, και αποτυπώθηκε στο άρθρο 1 § 1 Σ.

²⁸ Άμεση εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας από τον λαό πρότείνει ο Ευ. Βενιζέλος (ΤΟ ΒΗΜΑ 23/10/2012) Πρόταση του καθηγητή Συνταγματικού Δικαίου Δημήτρη Τσάτσου, για την περίπτωση που η Βουλή αδυνατεί να εκλέξει Πρόεδρο ύστερα από δύο ή τρεις ψηφοφορίες «Άμεση εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας από τον λαό» Βλ ΤΑ ΝΕΑ 20/01/2001, Άμεση εκλογή Προέδρου και μείωση των βουλευτών προτείνει η ΝΔ Βλ | 07 Μάιος. 2014 Τύπος .

29. Στα Πρακτικά της Ολομέλειας της Βουλής της 5.5.1998, σ. 7777 επ., ο καθηγητής Προκόπης Παυλόπουλος θεωρεί ότι η άμεση εκλογή του ΠτΔ δεν είναι οι περιορισμοί του άρθρου 110 Σ αλλά το γεγονός ότι ο ΠτΔ δεν έχει τόσες αρμοδιότητες που να δικαιολογούν την άμεση εκλογή του, βλ. σε υποσ. 1 του Σωτήρη Μανωλκίδη, ό.π.

³⁰ Έμμεση εκλογή του ΠτΔ προβλέπουν επίσης τα Συντάγματα των ΗΠΑ (άρθρ. 11 παρ. 2-3), της Γερμανίας (άρθρ. 54), της Ιταλίας (άρθρ. 83). Άμεση εκλογή καθιερώνουν τα Συντάγματα της Αυστρίας (άρθρ. 60), της Γαλλίας (άρθρ. 6) από του έτους 1962, της Ιρλανδίας (άρθρ. 12) και της Ισλανδίας (άρθρ. 5

31. Στο Συνταγματικό Δίκαιο του καθηγητή Φ. Σπυρόπουλου (εκδ. Αντ. Σάκκουλα, 2006), σ. 348, αναφέρεται ότι: «Στην Αναθεώρηση του 2001 δεν τέθηκε ζήτημα ενίσχυσης των αρμοδιοτήτων του Προέδρου. Σιωπηρώς έγινε δεκτός ο περιορισμός τους το 1986».

32. Βλ. Κ. Μποτόπουλου, «Τα Νέα», 22.7.09.

33. Βλ. Αντώνη Π. Αργυρού, «Η Δικαιοσύνη σε δοκιμασία» Ελληνική Δικαιοσύνη, τόμος 48ος, τεύχος 2ο 2007.

34. Βλ. Γ. Κουμάντου, Δικαιοσύνη: Ο μύθος και η πραγματικότητα, Γ. Κουμάντου, Στόχος: η δημοκρατία, Αθήναι .1975, 152 επ

35. Ο Πρόεδρος του ΣτΕ Κ. Μενουδάκος προτείνει: «Γίνεται μεγάλη συζήτηση για το ποιος επιλέγει τον πρόεδρο και τους αντιπροέδρους των ανώτατων δικαστηρίων. Νομίζω ότι αυτή είναι λάθος συζήτηση, διότι πραγματικά δεν μπορεί να βρεθεί ο ιδανικός τρόπος και το ιδανικό εκλεκτορικό σώμα, το οποίο δεν θα είχε κάποιες αδυναμίες. Αυτό που πρέπει να γίνει -και είναι το τέταρτο σημείο που προτείνω-, είναι να καταργηθεί ο βαθμός του προέδρου», πηγή: www.enet.gr 12 Φεβρουαρίου 2013.

36. Βλ. 14/1998 Διοικητική Ολομέλεια του Αρείου Πάγου.

³⁷ «Οι προαγωγές στις θέσεις του προέδρου και του αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου, με επιλογή μεταξύ των μελών του αντίστοιχου ανώτατου δικαστηρίου, όπως νόμος ορίζει. Η προαγωγή στη θέση του εισαγγελέα του Αρείου Πάγου ενεργείται με όμοιο διάταγμα, με επιλογή μεταξύ των μελών του Αρείου Πάγου και των αντεισαγγελέων του, όπως νόμος ορίζει. Η προαγωγή στη θέση του γενικού επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου ενεργείται με όμοιο διάταγμα με επιλογή μεταξύ των μελών του Ελεγκτικού Συνεδρίου και της αντίστοιχης Γενικής Επιτροπείας, όπως νόμος ορίζει. Η προαγωγή στις θέσεις του γενικού επιτρόπου των διοικητικών δικαστηρίων ενεργείται με όμοιο επίσης διάταγμα με επιλογή μεταξύ των μελών της αντίστοιχης Γενικής Επιτροπείας και των προέδρων εφετών των διοικητικών δικαστηρίων, όπως νόμος ορίζει.»

38. Το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο, το οποίο θεσμοθετείται με βάση το άρθρο 100 του Συντάγματος, έχει αρμοδιότητες εκλογοδικείου (έκπιψη βουλευτών λόγω κωλύματος ή ασυμβιβάστου, έλεγχος δημοψηφίσματος) και αρμοδιότητα να επιλύει τη σύγκρουση απόψεων ανώτατων δικαστηρίων σχετικά με την έννοια ή τη συμφωνία με το Σύνταγμα διατάξεων τυπικού νόμου.

39. Με τον ν. 3900/2010 νομίζω επιτυγχάνεται περιορισμός του διάχυτου ελέγχου, βλ. Τάσου Γ. Προυσανίδη, Ο Νόμος 3900/2010, Οι θεσμικές αλλαγές στη Δικονομία του Συμβουλίου της Επικρατείας, Δημοσιευμένο στην ΕΔΔΔ 2011. 898 επ.

40. Βλ. Νικολάου Κλαμαρή, «Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και οι Συνταγματικές Αναθεωρήσεις από χθες στο σήμερα» «Δικαστική Ανεξαρτησία και έλεγχος της συνταγματικότητας (1911-2006)» Ανάτοπο ημερίδας 27.11.2006.

41. Βλ. Γεωργίου Γεραπετρίτη, «Συνταγματικό Δικαστήριο στην Ελλάδα: Μία όψιμη εμφύτευση» (2006), Εφαρμογές Δημοσίου Δικαίου 53.

42. Βλ: Νίκου Ρόζου, ΣύμβουλοΥ Επικρατείας, Δ.Ν. σε Περιοδικό Δίκη Έτος [2006] -Ιούλιος -Αύγουστος 2006 «Η ίδρυση Συνταγματικού Δικαστηρίου με την προσεχή αναθεώρηση του Συντάγματος».

43. Βλ: Δημητρίου Κυριτσάκη, Αναθεώρηση του Συντάγματος, ΝΟΜΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ Ε.ΝΟ.Β.Ε. - ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2006 - ΤΕΥΧΟΣ 40.

44. Βλ. Η δικαστική εξουσία υπό «δικαστική αντίληψη», «ΤΟ ΒΗΜΑ» δημοσίευση: 25.06.2006.

45. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Γερμανικό σύστημα απονομής της Δικαιοσύνης προβλέπει την ύπαρξη «λαϊκών δικαστών» π.χ. Τα πρωτοβάθμια δικαστήρια εργατικών διαφορών (ως δικαστήρια των Länder). Οι υποθέσεις εκδικάζονται σε τμήματα από έναν επαγγελματία δικαστή και δύο λαϊκούς δικαστές, εκ των οποίων ένας εκπροσωπεί τον εργαζόμενο και ένας τον εργοδότη. Τα εφετεία εργατικών διαφορών (επίσης δικαστήρια των Länder) αποφασίζουν επί προσφυγών κατά αποφάσεων των πρωτοβάθμιων δικαστηρίων εργατικών διαφορών. Και στην περίπτωση αυτή, τα τμήματα αποτελούνται από έναν επαγγελματία και δύο λαϊκούς δικαστές. Τα διοικητικά δικαστήρια αποτελούνται από τρεις επαγγελματίες δικαστές και δύο λαϊκούς δικαστές.

46. Δικαστικοί λειτουργοί που έλαβαν γνώση του άρθρου μου, επεσήμαναν, και ορθά, ότι γίνεται σύγχυση με τον Εισαγγελέα του ΑΠ. Άλλωστε την πατρότητα του όρου και της ιδέας «Γενικός Εισαγγελέας» έχει ο Πρωτοδικής Γρεβενών Μιχάλης Ντόστας, βλ. άρθρο του σε: «Η επικείμενη Αναθεώρηση του Συντάγματος και η Δικαιοσύνη», το οποίο δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στις 27.1.2013, στην ιστοσελίδα «ethemis.gr» και στη συνέχεια (στις 11.2.2013) στην ιστοσελίδα του Ομίλου «Αριστοβούλος Μάνεσης» (constitutionalism. gr).

47. Μετά το Κεφάλαιο Θ' του Δεύτερου Μέρους του Πρώτου Τμήματος του ν. 1756/1988 «Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών» (ΦΕΚ Α' 35), στο άρθρο 109 αναφέρεται «Ανεξάρτητη δικαστική αρχή 1. Η Γενική Επιτροπεία της Επικρατείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου είναι ανεξάρτητη δικαστική αρχή. 2. Δρα ενιαία και αδιαίρετα και έχει ως αποστολή τη διαφύλαξη της σύννομης και χρηστής διοικητικής δράσης που επάγεται δημοσιονομικό αποτέλεσμα και την καταπολέμηση της διαφθοράς».

48. Βλ. Ιωάννη Κάρκαλη, Αντιδιαφθορά & Ελεγκτικό Συνέδριο- Εφαρμοσμένη δημοσιονομική ελεγκτική, εκδ ΣΑΚΚΟΥΛΑ 2005.

49 Βλ. Ν. Αλιβιζάτου και Αντ. Μανιτάκη, Πέντε προτάσεις για την αποκατάσταση της αξιοπιστίας της πολιτικής, σε εφημ. «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» της 11.03. 12. Στα μέτρα αυτά περιλαμβάνονται: «1) Η άμεση μείωση του αριθμού των βουλευτών από 300 σε 200. 2) Καθιέρωση του ασυμβίβαστου υπουργού και βουλευτή, με εξαίρεση τον πρωθυπουργό και ίσως μικρό αριθμό υπουργών. 3) Έλεγχος του πολιτικού χρήματος, με αλλαγή της σύνθεσης της Επιτροπής του άρθρου 29 § 2 του Συντάγματος. 4) Δραστικός περιορισμός του αριθμού των ειδικών συμβούλων και συνεργατών των υπουργών και βουλευτών. 5) Δέσμευση, όλων των κομμάτων ότι, έως ότου αναθεωρηθεί το Σύνταγμα, οι υπουργοί κατά των οποίων διατυπώνονται σοβαρές κατηγορίες, θα παραπέμπονται χωρίς έρευνα στο δικαστικό συμβούλιο του άρθρου 86 § 4 του Συντάγματος».

50 Ο Ν. Αλιβιζάτος ζήτησε να προχωρήσουν οι διαδικασίες για την αναθεώρηση του Συντάγματος, να καταργηθούν όλες οι ειδικές διατάξεις για την ποινική δίωξη πολιτικών. http://dexiextrem.blogspot.gr/2013/01/blog-post_8505.html 15 Ιανουαρίου 2013

51. Άρθρο Αντώνη Αργυρού, Η Ποινική Ευθύνη Υπουργών - Προβλήματα «Παραγραφής» [http:// www.lawnet.gr](http://www.lawnet.gr) 31.12.2012.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Αντώνης Π. Αργυρός, «ΤΑ “ΠΡΟΝΟΜΙΑ” ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ “ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΑΝΑΓΚΗΣ” ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΔΙΚΑΙΟΥ», σε ειδικό τεύχος ΝοΒ 60. 2792

- Αντώνης Π. Αργυρός, «Η δίκαιη ικανοποίηση λόγω υπερβάσεως της εύλογης διάρκειας της δίκης», Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα 2015

-
- Νίκου Αλιβιζάτος: «Ποια δημοκρατία για την Ελλάδα μετά την κρίση,» Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2013,
 - Ν. Αλιβιζάτος, Ο αβέβαιος εκσυγχρονισμός και η θολή συνταγματική αναθεώρηση, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2001, Του ίδιου, Το Σύνταγμα και οι εχθροί του, στη νεοελληνική ιστορία 1800-2010, Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2011, σ. 529 επ.
 - Ευάγγελος Βενιζέλος, Το Σύνταγμα του 1975/1986/2001, Σακκουλας 2001
 - ΣΠΥΡΟΣ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Η κρίση του κοινοβουλευτισμού στον μεσοπόλεμο και το τέλος της Β' Ελληνικής Δημοκρατίας το 1935 [Οι θεσμικές όψεις μιας οικονομικής κρίσης:], εκδόσεις Ευρασία, σελ. 396.
 - Γ. Βλάχος, Το Σύνταγμα της Ελλάδος. Επίμετρο στο Σύνταγμα της Ελλάδος των Αλ. Σβώλου-Γ. Βλάχου, 1979
 - Γ. Δασκαλάκης, Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, τ. Α', Αθήνα, 1974,
 - Αθ. Δερβέναγας, Σύγχρονοι προβληματισμοί στο Σύνταγμα, Αθήνα 1981,
 - Ιωάννη Κάρκαλης, Αντιδιαφθορά & Ελεγκτικό Συνέδριο- Εφαρμοσμένη δημοσιονομική ελεγκτική, εκδ ΣΑΚΚΟΥΛΑ 2005.
 - Αθ. Κανελλοπουλος, Συνταγματικά Ανάλεκτα, Αθήνα, 1992,
 - Γ. Κασιματής, Συνταγματικό Δίκαιο II, Οι λειτουργίες του κράτους, τεύχ. α', Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1980,
 - Γ. Κασιματής, Το Σύνταγμα 1975/1986/2001. Ιστορικά Στοιχεία,
 - Νικόλαος Κλαμαρής, «Ο Ελευθέριος Βενιζέλος και οι Συνταγματικές Αναθεωρήσεις από χθες στο σήμερα» «Δικαστική Ανεξαρτησία και έλεγχος της συνταγματικότητας (1911-2006)» Ανάτοπο ημερίδας 27.11.2006
 - Γ. Κουμάντος, Δικαιοσύνη: Ο μύθος και η πραγματικότητα, Γ. Κουμάντου, Στόχος: η δημοκρατία, Αθήναι .1975,
 - Ξενοφών Ι. Κοντιάδης – Αλκμήνη Φωτιάδου, Η ανθεκτικότητα του Συντάγματος, Συνταγματική αλλαγή, δικαιώματα και κυριαρχία σε συνθήκες κρίσης, εκδ. Σάκκουλα 2016
 - Ξενοφών Ι. Κοντιάδης Η Αναθεώρηση του Συντάγματος, Ι. Μεθοδολογικά θεμέλια. Συμβολή στη συνταγματική θεωρία της πλουραλιστικής δημοκρατίας(462 σελ., εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000).
 - Αρ. Μανέσης, Συνταγματικά Δικαιώματα, α' ατομικές ελευθερίες, πανεπιστημιακές παραδόσεις, γ' έκδοση Εκδοτικός Οίκος Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1981,
 - Αρ. Μανέσης, Συνταγματική θεωρία και πράξη, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1980,
 - Α. Μεταξάς, Ι. Pernice, Η Ευρώπη σε κρίση. Ανάμεσα σε Δίκαιο και Πολιτική, Εκδ. Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2015
 - Γ. Παπαδημητρίου, Συνταγματικόν Δίκαιον, τόμ. Α'. Εκλογικό Σώμα (όργανα του Κράτους), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 1981,
 - Π. Παραρας, Σύνταγμα 1975-Corpus, τ. Ι, άρθρα 1-50, Corpus II, άρθρα 51-80, 198
 - Φίλιππος Σπυρόπουλος, Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ως «ρυθμιστής του πολιτεύματος», Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1990
 - Γ. Σωτηρέλη, Σύνταγμα και Δημοκρατία στην εποχή της Παγκοσμιοποίησης. Εναλλακτικές θέσεις και προτάσεις συνταγματικής πολιτικής με αφορμή την φυγομαχία της «συναινετικής αναθεώρησης», Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2001.
 - Πηνελόπη Φουντεδάκη, Συνταγματικό Δίκαιο II (Πολιτικοί Θεσμοί) - Πανεπιστημιακές παραδόσεις 2011 ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ II (ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΘΕΣΜΟΙ)
 - Πρακτικά της Βουλής:
 - I. Βουλή των Ελλήνων – Ε' Αναθεωρητική. Πρακτικά των συνεδριάσεων των υποεπιτροπών της επί του Συντάγματος 1975 Κοινοβουλευτικής Επιτροπής, Αθήναι, Ιούλιος 1975.
 - II. Βουλή των Ελλήνων – Ε' Αναθεωρητική. Επίσημα Πρακτικά της Ολομελείας της Επιτροπής του Συντάγματος 1975, Αθήναι 1975.
 - III. Βουλή των Ελλήνων – Ε' Αναθεωρητική. Πρακτικά των συνεδριάσεων της Βουλής επί των συζητήσεων του Συντάγματος 1975, Αθήναι, 1975.
 - Βουλή των Ελλήνων – Ε' Αναθεωρητική. Σύνταγμα 1975: Διάταξις κατ' άρθρον επισήμων σχεδίων – τροπολογιών – ψηφισθέντος τελικού κειμένου, Αθήναι, 1976.

Αντώνη Π. Αργυρού
«Για μια νέα μεταπολίτευση» Αναγκαία η Συνταγματική Αναθεώρηση

ΑΝΤΩΝΗΣ Π.ΑΡΓΥΡΟΣ
argyros.office@ gmail.com
ISBN